

Βοηθήστε το παιδί σας στην Ανάγνωση

Η Ανάγνωση και τα Μαθηματικά αποτελούν τις δύο βάσεις πάνω στις οποίες στηρίζεται η εκπαίδευση και η μορφωτική ανάπτυξη του παιδιού. Οποιοδήποτε πρόβλημα δημιουργηθεί στο παιδί προτού ολοκληρώσει την προσέγγισή του σ' αυτούς τους δύο τομείς θα είναι καθοριστικά αρνητικό για όλη την παραπέρα εξέλιξή του¹.

1. Τι είναι ανάγνωση

Για τον γονιό, που έχει κατακτήσει αυτή τη δεξιότητα, το διάβασμα φαίνεται κάτι απλό και αυτονόητο. Νομίζει πως, αν το παιδί του μάθει να ξεχωρίζει τα γράμματα του αλφάβητου και αποστηθίσει τους ήχους που δημιουργούν οι διάφοροι συνδυασμοί τους, η δεξιότητα της ανάγνωσης έχει κατακτηθεί. Από κει και ύστερα απαιτείται απλώς η εξάσκηση (διάβασμα κειμένων) για να αυξηθεί η ταχύτητα της ανάγνωσης.

Αυτή η αντίληψη, όμως, δεν είναι σωστή. Η ανάγνωση δεν είναι μια απλή διαδικασία αποκρυπτογράφησης των γραπτών συμβόλων (δηλαδή των γραμμάτων και των συνδυασμών τους) και μετατροπής τους σε ήχους. Είναι μια πολύπλοκη νοητική διεργασία που μετατρέπει ταυτόχρονα τους ήχους σε εικόνες αντικειμένων και έννοιες.

Για παράδειγμα, όταν διαβάζουμε τη λέξη «αυτοκίνητο», στο μυαλό μας δημιουργείται η εικόνα του αυτοκινήτου. Και μάλιστα, αυτή η εικόνα γίνεται πιο συγκεκριμένη και πιο λεπτομερής μόλις το μυαλό μας πάρει υπόψη του και άλλες λέξεις (επίθετα και ρήματα) της πρότασης στην οποία περιλαμβάνεται η λέξη «αυτοκίνητο» ή και ολόκληρης της παραγράφου.

Π.χ., το αυτοκίνητο είναι «μεγάλο» ή «μικρό», «καινούριο» ή «παλιό», «ωραίο» ή «άσχημο», «κόκκινο», «πράσινο» ή άλλου χρώματος. Το αυτοκίνητο «έχει σταματήσει» ή «τρέχει», «ακολουθεί» ή «ξεπερνάει» κάποιο άλλο αυτοκίνητο.

Δηλαδή, όταν διαβάζουμε, στο μυαλό μας δημιουργούνται εικόνες και έννοιες που τροποποιούνται και αναπροσαρμόζονται με βάση τις πληροφορίες που παίρνουμε συνεχώς μέσα από το κείμενο.

Δεν αρκεί, λοιπόν, να αποκωδικοποιούμε τα γράμματα και τους συνδυασμούς τους για τη μετατροπή τους σε ήχους. Πρέπει ταυτόχρονα να μετατρέπουμε τους ήχους (πραγματικούς ή νοητούς στην περίπτωση που διαβάζουμε «από μέσα μας») σε εικόνες αντικειμένων και έννοιες. Όταν αυτή η διπλή διαδικασία κατακτηθεί, τότε μόνο μπορούμε να πούμε ότι το παιδί ξέρει να διαβάσει.

Είναι πολύ εύκολο να διαπιστώσουμε οποιαδήποτε στιγμή αν ένα παιδί έχει μάθει ή όχι να διαβάσει, κάνοντας το ακόλουθο απλό τεστ:

Δίνουμε στο παιδί να διαβάσει (για πρώτη φορά) μια πρόταση λίγο μεγαλύτερη από μία αράδα ενός παιδικού βιβλίου. Η πρόταση αυτή θα πρέπει να καταλήγει σε ερωτηματικό.

Αν το παιδί ξεκινήσει να διαβάζει την πρόταση δίνοντας στη φωνή του, από την αρχή, ερωτηματική χροιά (σαν να έχει «δει» το ερωτηματικό πριν αρχίσει να διαβάζει την

---

¹ Για μια γενική θεώρηση, βλ. το βιβλίο του συγγραφέα *Τι ξέρετε για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών σας;* (εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2001).

πρόταση), τότε ξέρει πια να διαβάσει, δηλαδή να διαβάσει και να καταλαβαίνει αυτά που διαβάσει.

Αν, όμως, το παιδί δώσει ερωτηματική χροιά στη φωνή του όταν φτάσει στην τελευταία λέξη της πρότασης ή (ακόμα χειρότερα) στην τελευταία συλλαβή της τελευταίας λέξης, τότε δεν έχει μάθει ακόμα να διαβάσει, δηλαδή δεν καταλαβαίνει αυτά που **εμφανίζεται να διαβάσει**.

Ένα άλλο πολύ απλό τεστ για τον έλεγχο της αναγνωστικής ικανότητας του παιδιού είναι το ακόλουθο:

Δίνουμε στο παιδί να διαβάσει μία (και μοναδική) φορά μια παράγραφο από ένα απλό παραμύθι (χωρίς «παράξενες» ή άγνωστες λέξεις) που δεν το έχει ξαναδιαβάσει.

Αν το παιδί είναι ικανό να μας πει μετά, με σχετική πληρότητα, τι διάβασε (δηλαδή τα βασικά σημεία της παραγράφου), τότε ξέρει πια να διαβάσει.

Φυσικά, αυτό που μας ενδιαφέρει (ή θα έπρεπε να μας ενδιαφέρει) δεν είναι το πότε το παιδί **εμφανίζεται** να διαβάσει, αλλά το πότε το παιδί **διαβάσει πραγματικά**.

Επιπλέον (όπως θα δούμε παρακάτω), αν το παιδί περάσει από τη φάση που **εμφανίζεται να διαβάσει**, τότε (κατά πάσα πιθανότητα) θα αργήσει πολύ να φτάσει στο σημείο να **διαβάσει πραγματικά**. Αυτό αποτελεί και ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στο δημοτικό σχολείο.

2. Ο παραδοσιακός συλλαβισμός

Η μέθοδος με την οποία διδασκόταν παραδοσιακά στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η ανάγνωση ήταν ο «συλλαβισμός», δηλαδή η δημιουργία συλλαβών-φθόγγων από τα γράμματα του αλφάβητου:

«Γου-α, γα, του-α, τα, γα-τα, γάτα».

Η μέθοδος αυτή, βέβαια, δεν μπορούσε να εφαρμοστεί σε γλώσσες στις οποίες δεν υπάρχει η έννοια της συλλαβής-φθόγγου, όπως η αγγλική, ούτε σε γλώσσες στις οποίες χρησιμοποιούνται ιδεογράμματα, όπως οι γλώσσες της Άπω Ανατολής.

Ο συλλαβισμός ως μέθοδος εκμάθησης της ανάγνωσης είχε μεγάλη εξάπλωση στην ηπειρωτική Ευρώπη για τους ακόλουθους λόγους:

α) Μοιάζει να αποτελεί τον φυσικό τρόπο ανάγνωσης στις γλώσσες στις οποίες η γραπτή μορφή στηρίζεται στη συλλαβή-φθόγγο και στις οποίες κάθε γράμμα αντιστοιχεί συνήθως σε έναν ήχο.

β) Η εκμάθηση της ανάγνωσης με τη βοήθεια του συλλαβισμού εμφανίζεται να ολοκληρώνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα.

γ) Δεν υπήρχε η ανάγκη για μεγάλη ταχύτητα ανάγνωσης από την πλειοψηφία του πληθυσμού.

δ) Ο συλλαβισμός συνδυάζεται εύκολα με την εκμάθηση της παραδοσιακής γραφής και της καλλιγραφίας: παράλληλα με την εκμάθηση του ήχου που αντιπροσωπεύει ένα γράμμα γίνεται και η διδασκαλία της «σωστής» γραφής αυτού του γράμματος.

Το μεγάλο, όμως, πρόβλημα του συλλαβισμού είναι ότι απαιτεί πολύχρονη εξάσκηση για να επιτύχει το παιδί την πραγματική ανάγνωση (δηλαδή την ταυτόχρονη κατανόηση του κειμένου).

Αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο τα περισσότερα παιδιά δυσκολεύονται πολύ στα λεγόμενα «δευτερεύοντα» μαθήματα (Ιστορία, Γεωγραφία κλπ.) των μεγάλων τάξεων του Δημοτικού.

Για τον ίδιο λόγο πάρα πολλά παιδιά αρνούνται να διαβάσουν εξωσχολικά βιβλία. Η δυσκολία που έχουν να διαβάσουν γρήγορα και να κατανοήσουν με την πρώτη ανάγνωση ένα κείμενο τους δημιουργεί μια ψυχολογική αντίδραση απέναντι στον γραπτό λόγο. Και μάλιστα, αυτή η αντίδραση μπορεί να τα ακολουθήσει σε όλη τους τη ζωή.

3. Η ολική μέθοδος

Η ολική (ή ιδεοπτική) μέθοδος για την εκμάθηση της ανάγνωσης θεμελιώθηκε από τον Ντεκρολί στις αρχές του 20ού αιώνα. Η μέθοδος αυτή αποτέλεσε ένα από τα στοιχεία της παιδαγωγικής του, την οποία είχε αναπτύξει με στόχο «ένα σχολείο με τη ζωή για τη ζωή», δηλαδή ένα σχολείο ζωντανό, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα του παιδιού.

Ο Οβίντ Ντεκρολί γεννήθηκε στο Βέλγιο το 1871 και πέθανε το 1932. Σε ηλικία 25 χρόνων έγινε διδάκτορας της Ιατρικής. Αρχικά (όπως την ίδια εποχή και η Μοντεσόρι) ασχολήθηκε με παιδιά που είχαν νοητική καθυστέρηση. Αργότερα, όμως, δημιούργησε ένα σχολείο για φυσιολογικά παιδιά, το περίφημο σχολείο του Ερμιτάζ, κοντά στις Βρυξέλλες. Το 1913 πήρε την έδρα της Παιδαγωγικής και το 1920 την έδρα της Ψυχολογίας του Παιδιού στο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών.

Ο Ντεκρολί οργάνωσε την παιδαγωγική και διδακτική μεθόδό του (που μεταφράστηκε στα ελληνικά –αδόκιμα– «ενιαία συγκεντρωτική διδασκαλία») μέσα από τα λεγόμενα «κέντρα ενδιαφέροντος». Η διδακτική πορεία είναι: παρατήρηση, σύνδεση των ιδεών (στον χώρο και στον χρόνο), έκφραση.

Η ολική μέθοδος για την εκμάθηση της ανάγνωσης στηρίζεται στην ψυχολογική άποψη ότι δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στην αντίληψη μιας φράσης με την *ακοή* και στην αντίληψή της με την *όραση*. Απόδειξη αυτής της αλήθειας είναι οι κωφοί και οι άλαλοι.

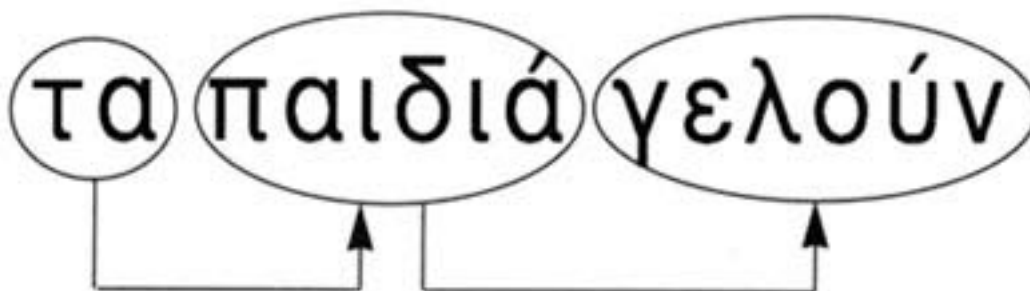
Μια γραπτή φράση είναι μια εικόνα που αντιστοιχεί σε μια προφορική έκφραση και έχει ένα συγκεκριμένο νόημα. (Ένα γράμμα του αλφάβητου ή μια συλλαβή-φθόγγος δεν σημαίνει τίποτα, ενώ μια λέξη μπορεί να αναπαραστήσει μια εικόνα και μια φράση μπορεί να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη έννοια.)

Στην ολική μέθοδο ανάγνωσης δεν ξεκινάμε από τα γράμματα και τις συλλαβές, αλλά από λέξεις και ολοκληρωμένες φράσεις. Το παιδί «φωτογραφίζει» αυτές τις λέξεις και τις φράσεις που έχουν νόημα (και το ενδιαφέρουν). Η σύγκριση που κάνει το παιδί (τις περισσότερες φορές ασυνείδητη) των λέξεων-εικόνων με τους ήχους, με τους οποίους αντιστοιχούν, οδηγεί στην αναγνώριση του ήχου που αντιστοιχεί σε κάθε γράμμα και σε κάθε συλλαβή.

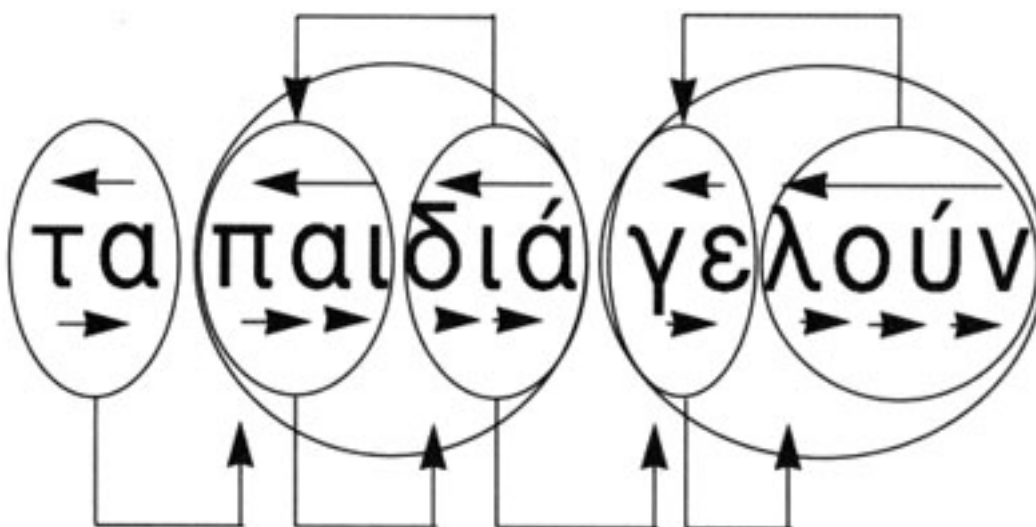
Αφού το παιδί μάθει να «διαβάζει» (με τη «φωτογραφική» έννοια) έναν μεγάλο αριθμό λέξεων και φράσεων, τότε μπορούμε να του διδάξουμε συστηματικά τους φθόγγους που παράγουν τα γράμματα και οι συλλαβές. Στο μεταξύ, όμως, θα έχει αποκτήσει την έννοια της ολικής ανάγνωσης (που είναι απαραίτητη για την ταυτόχρονη κατανόηση του κειμένου) κι έτσι, όταν το παιδί αρχίσει να διαβάζει κείμενα, θα διαβάζει *πραγματικά*, όπως οι μορφωμένοι ενήλικοι.

Όταν ένα μορφωμένο ενήλικο άτομο διαβάζει μια πρόταση, το βλέμμα του κινείται από λέξη σε λέξη και ό *χ* από γράμμα σε γράμμα. (Μερικές φορές μπορεί να «δει» – κατευθείαν– μια ολόκληρη μικρή φράση.)

Αντίθετα, όταν ένα παιδί συλλαβίζει, το βλέμμα του κινείται από γράμμα σε γράμμα. Όταν καταλάβει ότι ένας συνδυασμός γραμμάτων δημιουργεί μια συλλαβή-φθόγγο, τότε ξαναγυρίζει στην αρχή αυτής της συλλαβής και «διαβάζει» τον φθόγγο. Όταν φτάσει στο τέλος της λέξης, ξαναγυρίζει στην αρχή και (προσπαθώντας να θυμηθεί τους φθόγγους της) τη «διαβάζει» ολόκληρη. Τα παρακάτω σχήματα δείχνουν αυτή την τεράστια διαφορά στον τρόπο ανάγνωσης:

Ανάγνωση μορφωμένου ενήλικου ατόμου (ολική μέθοδος)

Ανάγνωση παιδιού με συλλαβισμό

Είναι προφανές ότι, αν ένα παιδί «διαβάζει» συλλαβίζοντας, είναι *αδύνατο* να κατανοήσει το κείμενο που διαβάζει – θα πρέπει να επαναλάβει αρκετές φορές αυτό το «διάβασμα», μέχρις ότου αποστηθίσει ολόκληρο το κείμενο (πρόταση-πρόταση), ώστε να το ανασχηματίσει στο μυαλό του και να το κατανοήσει.

Αν το παιδί μάθει να διαβάζει συλλαβίζοντας, δηλαδή «προχωρώντας» το κείμενο γράμμα-γράμμα (και όχι εντοπίζοντας το βλέμμα του στις διαδοχικές λέξεις του κειμένου), τότε θα χρειαστούν αρκετά χρόνια για να αλλάξει αυτή τη συνήθεια και να προχωρήσει στην *πραγματική* ανάγνωση...

4. Η αναλυτικοσυνθετική μέθοδος

Η μέθοδος αυτή υποτίθεται πως ήρθε να βελτιώσει και να συμπληρώσει την ολική μέθοδο, εμπλουτίζοντάς την και με την τεχνική του συλλαβισμού. Αντί να ξεκινήσει από την πρόταση, ξεκινάει από τη λέξη, την οποία στη συνέχεια αναλύει σε συλλαβές και γράμματα. Αφού διδαχτούν αυτά τα γράμματα και οι συλλαβές, γίνεται η επανασύνθεσή τους για να κατασκευαστεί ξανά η αρχική λέξη.

Με τον τρόπο αυτόν υποτίθεται πως το παιδί αποκτά την ολική αντίληψη, δηλαδή βλέπει τη λέξη σαν μια συμβολική εικόνα που αντιπροσωπεύει μια πραγματική εικόνα. Η ανάλυση της λέξης σε συλλαβές-φθόγγους και γράμματα είναι «προσωρινή» και δεν απομακρύνει το παιδί από την ολική αντίληψη.

Στην ουσία, η αναλυτικοσυνθετική μέθοδος δεν είναι κάποια νέα μέθοδος. Αν η φάση της παρουσίασης λέξεων-εικόνων διαρκέσει για ένα σοβαρό χρονικό διάστημα, τότε πρόκειται για την ολική μέθοδο, η οποία (και αυτή) κάποια στιγμή επικεντρώνεται στη διδασκαλία των γραμμάτων και των συλλαβών-φθόγγων.

Αν, όμως, το χρονικό διάστημα παρουσίασης των λέξεων-εικόνων είναι πολύ μικρό, τότε η αναλυτικοσυνθετική μέθοδος ταυτίζεται με τον συλλαβισμό.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 επιβλήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας η εφαρμογή της αναλυτικοσυνθετικής μεθόδου σε όλα τα σχολεία της χώρας μας. Και στην πράξη κατέληξε στην επιστροφή στον συλλαβισμό...

5. Το άγχος της αναγνωστικής ικανότητας

Για διάφορους λόγους (που δεν θα τους εξετάσουμε σ' αυτό το κείμενο) υπάρχει μια έντονη «βιασύνη» των γονιών για πρόοδο των παιδιών τους στο σχολείο. Μια «βιασύνη», όμως, που μόνο κακό κάνει στα παιδιά. Η άγνοια των περισσότερων γονιών για τον τρόπο ανάπτυξης της νοημοσύνης και η ταύτιση της ευφυΐας με την ηλικία απόκτησης «γνώσεων» από το παιδί όχι μόνο οδηγούν σε σοβαρά λάθη με οδυνηρές (για το παιδί) επιπτώσεις², αλλά και πιέζουν έντονα το σχολείο και τη δασκάλα της Α' Δημοτικού.

Ένα από τα (λαθεμένα) κριτήρια των γονιών για την «καλή» δασκάλα είναι το πότε θα *εμφανιστούν* τα παιδιά ότι ξέρουν να διαβάζουν. Το χρονικό όριο που παραδοσιακά τίθεται είναι τα Χριστούγεννα της Α' τάξης και όχι το τέλος της πρώτης σχολικής χρονιάς.

---

² Για παράδειγμα, η προσπάθεια εγγραφής στην Α' Δημοτικού πριν κλείσει το παιδί τα έξι του χρόνια.

Μέσα, όμως, στο χρονικό όριο των τριών μηνών είναι σχεδόν αδύνατο να μάθουν τα παιδιά να διαβάζουν με την ολική μέθοδο. Αντίθετα, είναι δυνατόν να *εμφανιστούν* ότι διαβάζουν με τη βοήθεια του συλλαβισμού. Έτσι, εκτός από τις εντολές του Υπουργείου Παιδείας, η δασκάλα έχει να αντιμετωπίσει και τη μεγάλη πίεση των γονιών που αγωνιούν να ακούσουν τα παιδιά τους να διαβάζουν...

Στον βωμό, λοιπόν, της «βιασύνης», τα παιδιά *εμφανίζονται* σύντομα να διαβάζουν, αλλά θα χρειαστούν στη συνέχεια αρκετά χρόνια για να διαβάσουν *πραγματικά*. Σ' αυτό το (κρίσιμο) διάστημα τα παιδιά θα αναπτύξουν αρνητικές ψυχολογικές αντιδράσεις για το διάβασμα και για την ίδια την έννοια του βιβλίου.

Αν η δασκάλα της Α' τάξης είχε την άνεση του χρόνου, τις γνώσεις και την άδεια του Υπουργείου Παιδείας να χρησιμοποιήσει την ολική μέθοδο, στο τέλος της Α' Δημοτικού τα παιδιά θα ήξεραν να διαβάζουν και να καταλαβαίνουν αυτά που διαβάζουν, δηλαδή θα μπορούσαν να διαβάζουν κατευθείαν σαν μορφωμένα ενήλικα άτομα.

6. Ο συνδυασμός γραφής και ανάγνωσης

Παραδοσιακά, η διδασκαλία της γραφής έχει συνδυαστεί με τη διδασκαλία της ανάγνωσης. Ταυτόχρονα με τη διδασκαλία του ήχου ενός γράμματος γίνεται και η διδασκαλία της γραφής του. Υποτίθεται πως το παιδί μαθαίνοντας να γράφει ένα γράμμα αποτυπώνει καλύτερα στη μνήμη του την εικόνα αυτού του γράμματος.

Θα μπορούσε, όμως, κανείς να διαφωνήσει ριζικά με αυτή την άποψη. Η διαδικασία της ανάγνωσης δεν έχει καμιά σχέση με τη διαδικασία της γραφής. Η ανάγνωση είναι μια καθαρά νοητική διαδικασία και έχει αποδειχθεί ότι η εκμάθησή της μπορεί να αρχίσει σε πολύ μικρή ηλικία.

Αντίθετα, η γραφή απαιτεί δύσκολες κινητικές δεξιότητες του χεριού και συντονισμό του μυαλού με το χέρι – ικανότητες που δεν αναπτύσσει το παιδί σε μικρή ηλικία, αλλά απαιτούν μεγάλη ωρίμανση.

Στην πραγματικότητα, όχι μόνο δεν υπάρχει κανένας λόγος για τη χρονική ταύτιση της διδασκαλίας της ανάγνωσης και της γραφής, αλλά αυτή η ταυτόχρονη διδασκαλία πολλαπλασιάζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί και του δημιουργεί ψυχολογικές αναστολές και αντιδράσεις.

Και σ' αυτό το θέμα η «βιασύνη» είναι ο χειρότερος σύμβουλος. Η συστηματική διδασκαλία της γραφής θα μπορούσε να αρχίζει όταν το παιδί έχει πια κατακτήσει την ικανότητα της ανάγνωσης.

Βέβαια, όλα τα παραπάνω αναφέρονται στην «παλιά» γραφή: στη γραφή με το μολύβι. Δεν ισχύουν για τη «νέα» γραφή: τη γραφή με το πληκτρολόγιο του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αυτή μπορεί να αρχίσει οποτεδήποτε. Και μάλιστα, με έμμεσο τρόπο: με ηλεκτρονικά παιχνίδια στον υπολογιστή, που απαιτούν τη χρήση διαφόρων πλήκτρων-γραμμάτων.

7. Για ποια γραφή μιλάμε;

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50, όταν μιλούσαμε για γραφή εννοούσαμε τα δύο είδη της: τη «συνεχόμενη» γραφή και την «καλλιγραφία». Αυτά τα δύο είδη γραφής αντιστοιχούσαν στα δύο διαφορετικά είδη πένας: την «καμπυλωτή» και την πένα Χ (χι).

Η πρώτη πένα (που η «ιδανική» –και γι’ αυτό ακριβή– μορφή της βρισκόταν στα στίλο Parker) επέτρεπε να παράγεται ένα ευανάγνωστο κείμενο (με σχεδόν ισοπαχείς γραμμές), στο οποίο τα γράμματα, σε κάθε λέξη, ήταν ενωμένα μεταξύ τους – γεγονός που βοηθούσε στο ταχύτερο γράψιμο του κειμένου. Η πένα X δεν βοηθούσε σε ένα γρήγορο γράψιμο, αλλά ήταν κατάλληλη για την καλλιγραφία (με ανισοπαχείς γραμμές) και για τη δημιουργία ενός ιδιαίτερα ευπαρουσίαστου μικρού κειμένου.

Τα «ωραία» γράμματα ήταν απαραίτητα για οποιαδήποτε γραπτή εργασία. Μια επαγγελματική επιστολή έπρεπε να είναι ευανάγνωστη και οι αριθμοί έπρεπε να είναι καθαρογραμμένοι, ώστε να μην μπορούν να αμφισβητηθούν.

Στα τέλη, όμως, της δεκαετίας το υ ’50 ήρθε η «επανάσταση το υ BIC» (του στίλο διαρκείας). Μέσα σε ελάχιστο χρόνο αντικατέστησε τις πένες, τα μελάνια και τα στίλο με μελάνι και κατάργησε την καλλιγραφία – τώρα πια τα γράμματα έπρεπε να είναι απλώς καθαρά, στρογγυλά και ευανάγνωστα (και να μην ενώνονται μέσα στις λέξεις).

Στη δεκαετία του ’80 είχαμε τη νέα επανάσταση στη γραφή με την εξάπλωση των προσωπικών υπολογιστών και των προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου. Σήμερα πια κανένας στην αγορά εργασίας δεν ενδιαφέρεται για «ωραία» γράμματα που γράφονται με το χέρι – κανένας, εκτός του «καθυστερημένου» (όπως σε όλα τα θέματα) και εκτός κοινωνίας ελληνικού σχολείου...

Η γραφή με το χέρι σε μερικά χρόνια θα εξαφανιστεί σχεδόν εντελώς. Το πολύ-πολύ να χρησιμοποιείται για να κρατήσουμε προσωρινά κάποια μικρή σημείωση (μέχρι να την «περάσουμε» στον υπολογιστή).

Θα έπρεπε, λοιπόν, να την αντιμετωπίσουμε στο σχολείο ως μια δευτερεύουσα δραστηριότητα και να σταματήσουμε να ασχολούμαστε σοβαρά με το πόσο «ωραία» γράμματα κάνει ο μαθητής.

Εκείνο που το παιδί χρειάζεται να μάθει καλά είναι η γραφή στο πληκτρολόγιο του υπολογιστή (και αργότερα, στο Γυμνάσιο, το «τυφλό» σύστημα γραφής). Όταν το παιδί μεγαλώσει, κανένας δεν πρόκειται να ενδιαφερθεί για το αν κάνει «ωραία» ή «άσχημα» γράμματα...

8. Η εργασία στο Νηπιαγωγείο

Επειδή πολλές φορές οι νηπιαγωγοί ξεπερνούσαν τα όρια των προασκήσεων ανάγνωσης και γραφής και προσπαθούσαν να διδάξουν συστηματικά αυτές τις δεξιότητες, δημιουργήθηκε μια αντίδραση που μας οδήγησε στο άλλο άκρο: στην απαγόρευση, στο Νηπιαγωγείο, οποιασδήποτε δραστηριότητας σχετικής με την ανάγνωση και τη γραφή.

Κι όμως, η ατμόσφαιρα του Νηπιαγωγείου και η άνεση χρόνου επιτρέπει ένα ξεκίνημα της ολικής μεθόδου ανάγνωσης, χωρίς να υπάρχει ο υποχρεωτικός στόχος της κατάκτησης της αναγνωστικής ικανότητας από το παιδί.

9. Ο ρόλος των γονιών

Αφού, λοιπόν, στην Α’ Δημοτικού δεν χρησιμοποιείται η ολική μέθοδος και δεν διατίθεται ο απαιτούμενος χρόνος για την κατάκτηση της πραγματικής αναγνωστικής ικανότητας από το παιδί και αφού στο Νηπιαγωγείο ουσιαστικά δεν υπάρχουν δραστηριότητες σχετικές με την ολική μέθοδο ανάγνωσης, οι γονείς θα πρέπει να

καλύψουν αυτό το κενό στο διάστημα των δύο τελευταίων προσχολικών χρόνων, δηλαδή όταν το παιδί είναι 4 ως 6 χρόνων.

Οι δραστηριότητες που προτείνονται σ' αυτό το βιβλίο αρκούν για μια σωστή προετοιμασία του παιδιού στον τομέα της ανάγνωσης, έτσι ώστε όταν το παιδί πάει στην Α' Δημοτικού να αποκτήσει εύκολα και αβίαστα την ικανότητα να διαβάζει και να καταλαβαίνει αυτά που διαβάζει.

Χωρίς άγχος, χωρίς «βιασύνη», αφιερώνοντας 5-10 λεπτά μέρα παρά μέρα στο «παιχνίδι με τις κάρτες», όπως περιγράφεται παρακάτω, η προετοιμασία του παιδιού για την ανάγνωση θα είναι πλήρης.

10. Το αναγνωστικό περιβάλλον

Το παιδί δεν συναντάει τα πρώτα γράμματα όταν πάει στο σχολείο. Από τη στιγμή που αρχίζει να κοιτάζει γύρω του, βλέπει πολλών ειδών σύμβολα, ανάμεσα στα οποία και γράμματα.

Πολύ σύντομα αρχίζει και ξεχωρίζει λέξεις (λογότυπους) που το ενδιαφέρουν: από τα Goody's και τα Mc-Donald's ως τα Jumbo και τα Comfusio. Προτού πάει στο σχολείο μπορεί και ξεχωρίζει πολλά ονόματα από τα δεκάδες τερατάκια Pokémon. Φυσικά, αυτές τις λέξεις δεν τις «διαβάζει» (με την έννοια ότι δεν διακρίνει γράμματα), αλλά τις «φωτογραφίζει».

Ένα σοβαρό πρόβλημα, βέβαια, είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος του αναγνωστικού περιβάλλοντος του σημερινού παιδιού στην Ελλάδα αποτελείται από γράμματα του λατινικού αλφάβητου. Πάντως, δεν πρέπει να φοβόμαστε τη «σύγχυση των γλωσσών» αρκεί να διευκρινίζεται στο παιδί, σε κάθε ευκαιρία, ότι η τάδε λέξη είναι ελληνική ενώ η δείνα είναι αγγλική.

11. Το συμβολικό περιβάλλον

Το παιδί σήμερα μεγαλώνει μέσα σε έναν κόσμο συμβόλων: από τα σήματα της Τροχαίας μέχρι τους διαφημιστικούς λογότυπους και τα σύμβολα χειρισμού των ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών.

Η κατανόηση και η «ανάγνωση» αυτών των συμβόλων αποτελεί μια πολύ καλή εισαγωγή και προετοιμασία για την ανάγνωση κειμένων.

Σε κάθε ευκαιρία που μας δίνει το παιδί καθώς παρατηρεί και ρωτάει, εξηγούμε τα διάφορα σύμβολα και τη χρήση τους.

12. Η «νέα» ανάγνωση

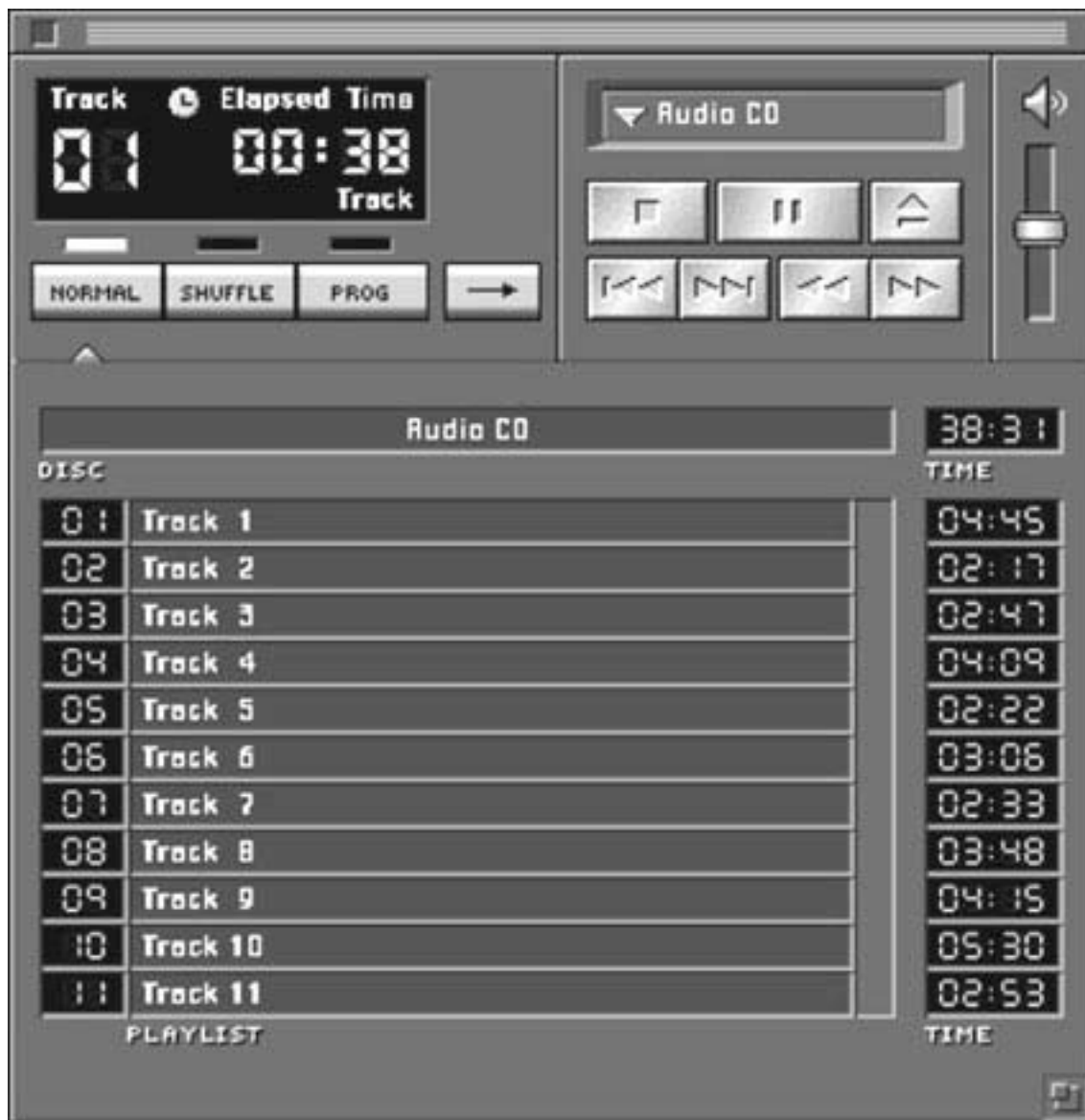
Συνήθως, όταν σκεφτόμαστε την ανάγνωση, τη συνδυάζουμε με το διάβασμα λογοτεχνικών κειμένων. Φυσικά, αυτό το είδος ανάγνωσης υπάρχει και θα εξακολουθήσει να υπάρχει.

Σήμερα, όμως, ολοένα και πιο συχνά στην καθημερινή ζωή και στην εργασία μας εμφανίζεται η ανάγκη για μια πιο σύνθετη διαδικασία ανάγνωσης. Για παράδειγμα, όταν διαβάζουμε στο εγχειρίδιο του DVD player τον τρόπο προγραμματισμού των τηλεοπτικών καναλιών, κείμενο, διάφορα σύμβολα και εικόνες αποτελούν ένα οργανικό

σύνολο που πρέπει να το «διαβάσουμε» με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι ένα απλό κείμενο.

Ακόμα και για να χειριστούμε μια συσκευή που παίζει μουσικά CD πρέπει να μάθουμε μια νέα (συμβολική) γλώσσα:

Σύμβολα όπως τα παραπάνω αποτελούν πια μέρος της «νέας» ανάγνωσης – μαζί, βέβαια, με τα γράμματα του αλφάβητου.

Όταν προτείνουμε την προετοιμασία του παιδιού από τους γονείς στον τομέα της ανάγνωσης, δεν εννοούμε, φυσικά, τη μετατροπή του σπιτιού σε ένα παραδοσιακό σχολείο. Κάθε άλλο.

Η «εργασία» μας με το παιδί θα πρέπει να γίνεται με τη μορφή παιχνιδιού (μέσα στις καθημερινές δραστηριότητές μας) και με την πλήρη (και ενεργητική) συμμετοχή του. Αν το παιδί δεν θέλει να ασχοληθεί κάποια στιγμή με αυτό που του προτείνουμε, τότε το αναβάλλουμε. Σε καμιά περίπτωση δεν επιβάλλουμε αυτές τις δραστηριότητες.

Το ιδανικό, μάλιστα, θα ήταν να καταφέρναμε να δημιουργήσουμε τέτοια ατμόσφαιρα που το ίδιο το παιδί να μας ζητάει να «παίξουμε» με τις κάρτες ή με ό,τι άλλο προτείνουμε σ' αυτό το βιβλίο. Αυτό, βέβαια, δεν είναι κάτι εύκολο. Εκείνο, πάντως, που για κανένα λόγο δεν επιτρέπεται είναι να αναγκάζουμε το παιδί να συμμετέχει σε μια δραστηριότητα που την αρνείται ή την κάνει με «βαριά καρδιά».

* * *

Εκτός από το «παιχνίδι με τις κάρτες» (και παράλληλα με αυτό) μπορούμε να «παίξουμε» και διάφορα άλλα «παιχνίδια» με γράμματα και λέξεις, όπως τα επόμενα:

1. Λέξεις που αρχίζουν από...

Συνήθως τα μικρά παιδιά βαριούνται τα ταξίδια με το αυτοκίνητο. Είναι, λοιπόν, ευκαιρία να δημιουργήσουμε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα πηγαίνοντας εκδρομή. Μερικά απλοϊκά «αινίγματα» και παραδοξολογίες μπορούν να οδηγήσουν στη διατύπωση της ερώτησης «ποιες λέξεις ξέρεις που αρχίζουν από “α”;». (Δεν χρησιμοποιούμε ολόκληρη την ονομασία του γράμματος, δηλαδή δεν λέμε «άλφα», αλλά μόνο τον ήχο «α»).

Στην αρχή μπορούμε να δώσουμε κι ένα-δυο παραδείγματα, αν δούμε πως το παιδί δυσκολεύεται να βρει κάποια λέξη: «Εγώ ξέρω τη λέξη “άλογο”», «Ξέρω και τη λέξη “άνθρωπος”».

Δεν μας ενδιαφέρει αν οι λέξεις που θα πει το παιδί είναι πραγματικές ή τις επινοεί εκείνη τη στιγμή, αρκεί να αρχίζουν από «α».

Αν δούμε ότι το παιδί δεν καταφέρνει ακόμα να βρει κάποια λέξη, διακόπτουμε τη δραστηριότητα και την αφήνουμε για αργότερα.

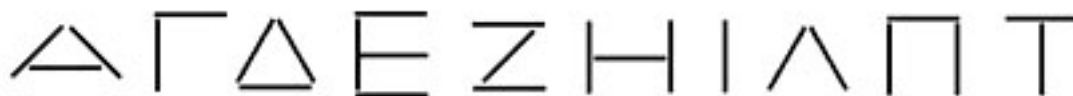
2. Λέξεις που έχουν (ή που τελειώνουν σε)...

Και σ' αυτή τη δραστηριότητα ισχύουν όσα είπαμε παραπάνω. Εκείνο, όμως, που ζητάμε τώρα από το παιδί είναι να βρει λέξεις που περιέχουν μια συγκεκριμένη συλλαβή, για παράδειγμα τη συλλαβή «τα»: «Βρες μου μια λέξη που να έχει “τα”, όπως είναι η λέξη “πατάτα”». Εύκολες συλλαβές είναι οι «κι» και «κια», γιατί δημιουργούν τα διάφορα υποκοριστικά: «καραβάκι», «καραβάκια».

3. Κατασκευή κεφαλαίων γραμμάτων

Μια άλλη ώρα που συνήθως τα παιδιά βαριούνται είναι στο τραπέζι της ταβέρνας, όταν περιμένουν να ψηθούν οι μπιριζόλες και τα παϊδάκια.

Αντί, λοιπόν, το παιδί να παίζει με τα πιρούνια και τα μαχαίρια και να τρώει το ψωμί (που θα του κόψει την όρεξη), μπορούμε να του δώσουμε μερικές οδοντογλυφίδες για να κατασκευάσει κεφαλαία γράμματα, όπως τα ακόλουθα:

4. Γράμματα στην άμμο

Μια δραστηριότητα που συνήθως αρέσει στα παιδιά είναι να σχεδιάζουν γράμματα στην άμμο με ένα ξυλαράκι, καλαμάκι κλπ. Μπορούμε να ενθαρρύνουμε μετά το μπάνιο αυτή τη δραστηριότητα.

Αυτές οι δραστηριότητες που αναφέρθηκαν είναι λίγες μόνο από εκείνες που μπορείτε κι εσείς να σκεφθείτε εκμεταλλευόμενοι τις ευκαιρίες που το ίδιο το παιδί θα σας προσφέρει ρωτώντας σας για διάφορα πράγματα. Εκείνο που έχει σημασία είναι να καταλάβουμε ότι η γνώση δεν απαιτεί μια ειδική («σχολική») ατμόσφαιρα. Αντίθετα: η γνώση πρέπει να προσφέρεται μέσα από τις καθημερινές δραστηριότητες και το παιχνίδι.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΤΙΣ ΚΑΡΤΕΣ

1. Το υλικό

Το υλικό της πρώτης ανάγνωσης αποτελείται από 144 κάρτες με εικόνες, λέξεις και προτάσεις.

Από τις 144 κάρτες, οι 72 έχουν από τη μία πλευρά μια εικόνα και από την άλλη μια λέξη ή μια πρόταση. Οι υπόλοιπες 72 έχουν από τη μία πλευρά μια λέξη ή μια πρόταση και από την άλλη ένα γεωμετρικό σχήμα (κύκλο, τετράγωνο ή τρίγωνο). Καθεμιά από τις 72 κάρτες με εικόνες αντιστοιχεί σε μια κάρτα με λέξη ή πρόταση και αντίστροφα. Για παράδειγμα, η κάρτα που εικονίζει μια γάτα αντιστοιχεί στην κάρτα που γράφει τη λέξη «γάτα», και αντίστροφα.

Οι κάρτες δημιουργούνται όταν κόψουμε (με ένα ψαλίδι) τα περιγράμματά τους: από κάθε φύλλο δημιουργούνται δύο (αντίστοιχες) κάρτες (βλέπε το παράδειγμα της επόμενης σελίδας).

Οι κάρτες είναι χωρισμένες σε τρεις σειρές: τη σειρά με τον πράσινο κύκλο (λέξεις), τη σειρά με το κόκκινο τετράγωνο (μικρές φράσεις) και τη σειρά με το μπλε τρίγωνο (ολοκληρωμένες προτάσεις). Έτσι, ακόμα και αν ανακατευτούν όλες οι κάρτες, είναι πολύ εύκολο να τις ξεχωρίσουμε στις σειρές τους.

Τα γράμματα της πρώτης σειράς (με τον κύκλο) είναι πολύ μεγάλα, της δεύτερης σειράς (με το τετράγωνο) είναι πιο μικρά και της τρίτης σειράς (με το τρίγωνο) ακόμα πιο μικρά.

Όλο το υλικό περιλαμβάνει 200 διαφορετικές λέξεις, από τις πιο οικείες για το παιδί.

Οι λέξεις που απαρτίζουν το υλικό περιέχουν όλα τα γράμματα του αλφάβητου, καθώς και τους βασικότερους συνδυασμούς τους.

2. Ψυχολογικές και παιδαγωγικές αρχές

Ο τρόπος με τον οποίο θα παρουσιαστεί το υλικό στο παιδί και το είδος της συμπεριφοράς μας απέναντί του θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην προσπάθειά μας.

Για να έχουμε όσο γίνεται μεγαλύτερη επιτυχία, θα πρέπει να ακολουθήσουμε μερικές απλές αρχές. Η εργασία μας με το παιδί θα πρέπει να έχει τη μορφή του παιχνιδιού. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να προσπαθήσουμε να την επιβάλουμε. Αν δούμε πως το παιδί έχει βαρεθεί ή κουραστεί, πρέπει να διακόψουμε για άλλη μέρα.

Η σχέση μας με το παιδί πρέπει να είναι ζωντανή. Μπορεί να χρειαστεί να παρεμβάλουμε κάποια ιστορία ή να συζητήσουμε μαζί του για χίλια δυο θέματα, που οπωσδήποτε θα εμφανιστούν μέσα από αυτή την εργασία. Ιδιαίτερα η εικονογράφηση θα παρακινήσει το παιδί να κάνει πολλές ερωτήσεις, που θα βοηθήσουν όχι μόνο στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του, αλλά και στην καλλιέργεια της γλωσσικής του έκφρασης.

γάτα

Η εργασία μας με το παιδί μπορεί να αρχίσει όταν θα έχει γίνει τεσσάρων χρόνων. Φυσικά, μπορούμε να αρχίσουμε και νωρίτερα, αλλά σ' αυτή την περίπτωση χρειάζεται να δείξουμε μεγάλη προσοχή. Οποτεδήποτε, όμως, και αν αρχίσει αυτή η εργασία, απαιτείται ιδιαίτερη υπομονή. Δεν θα πρέπει να δείξουμε βιασύνη και προπαντός δεν θα πρέπει να δημιουργηθεί στο παιδί άγχος για την απόκτηση της δεξιότητας της ανάγνωσης.

Το κυριότερο: θα πρέπει να *μην αγωνιούμε* για την ευφυΐα του παιδιού μας και να *μην την κρίνουμε* με βάση την ταχύτητα με την οποία καταφέρνει κάτι που *εμείς* θεωρούμε απλό. Αν θέλουμε να ελέγξουμε το επίπεδο της ευφυΐας του παιδιού μας, τότε το πηγαίνουμε σε κάποιον ειδικό. Εμείς *δεν είμαστε ικανοί να το ελέγξουμε*. Και λάθη σε τέτοιου είδους θέματα έχουν τραγικές επιπτώσεις μακροπρόθεσμα.

Ένας βασικός παράγοντας είναι η ενθάρρυνση του παιδιού να ανακαλύψει *μόνο του* τη σωστή κάρτα. Θα πρέπει να του δώσουμε τον *απαραίτητο χρόνο* να ψάξει και να σκεφτεί, χωρίς να επέμβουμε. Αλλά και όταν χρειαστεί τη βοήθειά μας, αυτή θα πρέπει να είναι συμβουλευτική – θα πρέπει, δηλαδή, να ωθεί το παιδί προς τη σωστή κατεύθυνση και όχι να του δίνει έτοιμη τη λύση.

3. Πώς θα χρησιμοποιήσουμε τις κάρτες

Δεν είναι ανάγκη να κόψουμε από την αρχή όλες τις κάρτες. Έτσι κι αλλιώς, θα αρχίσουμε μόνο με τα τρία πρώτα ζευγάρια (που είναι στα τρία πρώτα φύλλα).

Παρουσιάζουμε μία-μία τις τρεις πρώτες κάρτες με εικόνες, αρχίζοντας από την κάρτα με τη γάτα. Ρωτάμε το παιδί τι βλέπει και μας απαντάει ότι βλέπει μια γάτα. Συζητάμε με το παιδί σχετικά με τη γάτα –τι τρώει, πώς φωνάζει, πού ζει κλπ.– για να αυξήσουμε το ενδιαφέρον του και την προσοχή του. Τότε του δείχνουμε την αντίστοιχη κάρτα με τη λέξη «γάτα», λέγοντας «εδώ λέει “γάτα”». Τα ίδια κάνουμε με τα επόμενα δύο ζευγάρια καρτών.

Την επόμενη φορά δείχνουμε στο παιδί τις ίδιες εικόνες και το βοηθάμε να βάλει δίπλα στην καθεμία την κάρτα με την αντίστοιχη λέξη. Συνεχίζουμε (τις επόμενες μέρες) την ίδια δραστηριότητα με τις ίδιες εικόνες και λέξεις, μέχρι να διαπιστώσουμε ότι το παιδί μπορεί να κάνει μόνο του τη σωστή αντιστοίχιση.

Αφού το παιδί μάθει να ξεχωρίζει αυτές τις λέξεις, προσθέτουμε ακόμα μια-δυο εικόνες με τις αντίστοιχες λέξεις και συνεχίζουμε την ίδια διαδικασία με τα τέσσερα-πέντε ζευγάρια καρτών. Θα συνεχίσουμε έτσι μέχρι να εξαντληθούν όλες οι κάρτες της πρώτης σειράς (με λέξεις) για να προχωρήσουμε μετά στις κάρτες της δεύτερης σειράς (με φράσεις). Με τις κάρτες της τρίτης σειράς (ολοκληρωμένες προτάσεις) το παιδί θα αρχίσει σιγά-σιγά να αισθάνεται πως διαβάζει..

Καμιά φορά το παιδί μπορεί να ξεχάσει πώς είναι μια λέξη και να μην την ξεχωρίζει ανάμεσα στις άλλες. Για να το βοηθήσουμε, του δείχνουμε την ίδια λέξη, που είναι γραμμένη (με χρωματιστά γράμματα) πίσω από την εικόνα, και του ζητάμε να την ξεχωρίσει ανάμεσα στις κάρτες με τις λέξεις, συγκρίνοντάς τη με καθεμία από αυτές. Αυτή η σύγκριση είναι πολύ σημαντική και θα πρέπει να την επιτρέπουμε οποτεδήποτε στο παιδί.

Μερικές από τις κάρτες με τις φράσεις και τις προτάσεις περιέχουν λέξεις της πρώτης σειράς. Αυτό γίνεται για να αρχίσει το παιδί να μαθαίνει ότι οι ίδιες λέξεις μπορεί να βρίσκονται σε διαφορετικές προτάσεις, αλλά ωστόσο διαβάζονται με τον ίδιο τρόπο. Με άλλα λόγια, μαθαίνει τι είναι η πρόταση.

Όταν φτάσουμε στις κάρτες με τις προτάσεις, τότε μπορούμε να αρχίσουμε να δείχνουμε στο παιδί και γράμματα, λέγοντας τον ήχο τους.

Ο χρόνος που θα απαιτηθεί για όλες τις δραστηριότητες που αναφέραμε είναι αδύνατο να προσδιοριστεί. Θα εξαρτηθεί από το ίδιο το παιδί, τις προηγούμενες εμπειρίες του και, κυρίως, τις συνθήκες μέσα στις οποίες θα γίνει όλη η εργασία. Είναι, όμως, βέβαιο πως τελειώνοντας αυτή τη διαδικασία το παιδί θα έχει βάλει στέρεες βάσεις για την παραπέρα ανάπτυξή του. Επιπλέον, θα έχει αποκτήσει πλούσιες εμπειρίες σε πολλά θέματα και θα έχει καλλιεργήσει σε μεγάλο βαθμό τη γλωσσική του έκφραση.

4. Πώς θα τυπώσετε τις κάρτες

Κάθε αρχείο αποτελείται από δύο σελίδες. Η δεύτερη σελίδα πρέπει να τυπωθεί πίσω από την πρώτη. Αφού, λοιπόν, τυπώσετε την πρώτη σελίδα ενός αρχείου, γυρίζετε ανάποδα το χαρτί, το βάζετε στον εκτυπωτή και τυπώνετε τη δεύτερη σελίδα. Έστερα κόβετε τις αντίστοιχες κάρτες από το φύλλο.

Αν ο εκτυπωτής σας το επιτρέπει, θα ήταν καλύτερα να χρησιμοποιήσετε λεπτά χαρτονάκια αντί για κοινό χαρτί, ώστε οι κάρτες να αντέξουν περισσότερο στη χρήση τους.